

AUTOREFERAT

1. Imię i Nazwisko:

Magdalena Patro-Kucab

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:

- **1998, magister filologii polskiej**, na podstawie rozprawy *Powstanie listopadowe w poezji Kazimierza Brodzińskiego*, Wydział Filologiczny, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Rzeszowie (obecnie Uniwersytet Rzeszowski), promotor: prof. dr hab. Piotr Żbikowski
- **2006, doktor nauk humanistycznych**, na podstawie rozprawy *Późna poezja Kazimierza Brodzińskiego*, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Rzeszowski, promotor: prof. dr hab. Piotr Żbikowski, recenzenci: dr hab. prof. UR Marek Nalepa (Uniwersytet Rzeszowski), dr hab. Sławomir Kufel (Uniwersytet Zielonogórski w Zielonej Górze)

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych:

- **01.10.2001 – 31.12.2006**, asystent, Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie, Wydział Filologiczny, Instytut Filologii Polskiej, Zakład Literatury Staropolskiej i Polskiego Oświecenia
- **01.01.2007 – 31.12.2017**, adiunkt, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Filologiczny, Instytut Filologii Polskiej, Zakład Literatury Staropolskiej i Polskiego Oświe-

czenia (od 1.10.2013 r., po utworzeniu kierunku *dziennikarstwo i komunikacja społeczna*, Zakład Retoryki i Pragmatyki Komunikacyjnej)

- **01.01.2018 – 31.12.2018 r., starszy wykładowca**, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Filologiczny, Instytut Filologii Polskiej (od maja 2018 r. Instytut Polonistyki i Dziennikarstwa), Zakład Retoryki i Pragmatyki Komunikacyjnej
- **01.01.2019 – obecnie, adiunkt w grupie badawczo-dydaktycznej**, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Filologiczny, Instytut Polonistyki i Dziennikarstwa, Zakład Retoryki i Pragmatyki Komunikacyjnej

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego:

Epistolografia oraz literacka i reformatorska działalność Alojzego Felińskiego

- Monografia autorska: *W kręgu spraw prywatnych i publicznych. Korespondencja Alojzego Felińskiego z lat 1795–1820*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2019, 345 ss.; ISBN 978-83-7996-615-8
- Cykl artykułów poświęconych postaci oraz twórczości Alojzego Felińskiego (opublikowanych w latach 2013–2018)

Na osiągnięcie naukowe składa się monografia autorska oraz cykl 9 artykułów naukowych (poz. I.1-I.10 w zał. 4). Analizy literaturoznawcze z tego zakresu prezentowałam na krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych.

b) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy):

Magdalena Patro-Kucab, *W kręgu spraw prywatnych i publicznych. Korespondencja Alojzego Felińskiego z lat 1795–1820*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2019, 345 ss.; ISBN 978-83-7996-615-8

recenzent wydawniczy: prof. dr hab. Wiesław Pusz

c) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania:

MONOGRAFIA AUTORSKA

Książka autorska, którą wskazano jako osiągnięcie habilitacyjne, stanowi pierwszą próbę monograficznego opracowania epistolografii Alojzego Felińskiego powstałej w latach 1795–1820.

Cel badań oraz uzasadnienie wyboru tematu badawczego

Głównym celem, jaki przyświecał powstaniu monografii, było zaprezentowanie tematów i problemów obecnych w listach Alojzego Felińskiego – poety, reformatora języka, historyka i teoretyka literatury, a także pedagoga, którego spuściznę przysłoniła potomnym sława jednego dzieła.

Translatora *Wirginii* wciąż wielu postrzega jako *homo unius libri* (autora tragedii pt. *Barbara Radziwiłłówna*). To jednostronne spojrzenie na dorobek dramaturga w konsekwencji doprowadziło do tego, że z jednej strony badacze cenili jego dramaty, przyznając im jednocześnie wysoką pozycję w hierarchii wartości ideowo-artystycznych omawianej epoki, z drugiej zaś dorobek twórczy Felińskiego od pewnego czasu niezwykle rzadko gościł w badaniach naukowych. Stało się tak przede wszystkim dlatego, że dokonania artystyczne czasów, w których poeta żył i tworzył, to znaczy Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego, a także jego własne, przesłonięte zostały na długo przez twórczość wielkich polskich romantyków. Ponadto, poza niewielkimi wyjątkami (przykładowo wspomnianą już *Barbarą...* oraz *Hymnem na rocznicę ogłoszenia Królestwa Polskiego...*), nie została do końca ujawniona, a tym bardziej szczegółowo omówiona, pełna spuścizna translatora *Radamista i Zenobii*. Jednak przede wszystkim na szersze odsłonięcie oczekiwała epistolografia dramaturga.

Sytuację tę poświadcza, zawarty we wstępie do prezentowanej książki, ogólny zarys stanu badań odnoszący się z jednej strony do studiów prowadzonych nad listownikami polskimi czy edytorstwem listów polskich, z drugiej zaś uwzględniający sporadyczne wręcz zainteresowanie badaczy epistologrfią Alojzego Felińskiego.

Studia nad korespondencją translatora *Wirginii* przybierają najczęściej formę ogólnych szkiców zarówno na temat listów, jak i ich nadawcy. Niekiedy otrzymują one także postać rozważań wypowiedzianych na marginesie dziewiętnastowiecznych, dodajmy – szczątkowych, edycji epistolografii Felińskiego. Zdarza się również, iż autorzy historycznoliterackich studiów wzmiankują o rzeczonyj spuściznie przygodnie (przy okazji badań poświęconych zagadnieniom związanym z teorią listu lub dotyczących dorobku innych autorów czy też kreśląc twórczą sylwetkę gospodarza Osowy). Studia te otrzymują więc formę ogólnych napomknień będących rodzajem komentarza do prezentowanych zjawisk literackich bądź okołoliterackich.

Oznacza to, że do obecnych czasów nie powstały szczegółowe badania, których autorzy czyniliby pozostawioną przez tłumacza *Radamista i Zenobii* korespondencję przedmiotem wnikliwych analiz i interpretacji historycznoliterackich, rekonstruując za jej pośrednictwem portret człowieka i artysty. Niniejsza książka, mam taką nadzieję, przynajmniej w niewielkim stopniu przyczyni się do tego, aby wskazana spuścizna Felińskiego odzyskała właściwe miejsce w badaniach nad epistolografią polską.

Za cel szczegółowego studium uznano uchwycenie indywidualnych cech analizowanych listów, a także dorobku autora *Barbary Radziwiłłówny* oraz zjawisk znamienych dla ówczesnej kultury, obyczajowości, szeroko pojętego życia towarzyskiego i literackiego głównie na Wołyniu, ale również w Warszawie. Korespondencję przedstawiono w wybranym – zależnie od charakteru badanego listu – kontekście i ujęciu problemowym (biograficznym, filologicznym, estetycznym czy ideowym) oraz chronologicznym. Przeprowadzono więc badania filologiczne (w tym stylistyczno-językowe) wykorzystujące dotychczasowy stan wiedzy o Felińskim oraz jego dorobku w celu wnikliwej obserwacji tych obszarów jego spuścizny pisarskiej, która dotąd nie stała się przedmiotem szczegółowej refleksji.

Za fundamentalną kwestię, na co wskazywano na początku, uznano więc przedstawienie tematyki i problematyki zawartych w listach Felińskiego. Dzięki temu zabiegowi możliwa okazała się prezentacja dramaturga na wielu polach i w szerokim kręgu animatorów ówczesnego życia politycznego i kulturalnego. Jednak, aby było to w pełni osiągalne, za niezbędne uznano wyjście poza obszar samej epistolografii i osadzenie jej wśród realiów, na które złożył się sugestywny obraz podejmowanych przez pisarza inicjatyw oraz działań, a także będących ich wynikiem efektów. Sięgnięto więc po rozliczne komponenty obecne w utworach literackich, korespondencji, wspomnieniach i pamiętnikach, a także uogólnieniach historycznoliterackich.

Podstawa materiałowa

Selekcjonując przeznaczony do egzemplifikacji materiał, wykorzystano z jednej strony źródła drukowane, a mianowicie korespondencję zamieszczoną w edycji dorobku Alojzego Felińskiego (wyd. 1840 r.) oraz w publikacji Klementyny Tańskiej-Hoffmanowej (wyd. 1875 r.) i Józefa Ignacego Kraszewskiego (wyd. 1872 r.). Z drugiej zaś strony do niespełna czterdziestu listów zgromadzonych w tych źródłach dołączono ponad sześćdziesiąt kolejnych, pochodzących z rękopisów (autografów i kopii). Całość korespondencji złożyła się na korpus 105 zachowanych i dostępnych listów z lat 1795–1820, skierowanych do grupy dziewięciu adresatów-przyjaciół: Michała Wyszowskiego, Franciszka Skarbka Rudzkiego, Gustawa Olizara, Jana i Walerii Tarnowskich oraz osób należących do kręgu towarzyskiego i publicznego: Łukasza Gołębiowskiego, Franciszka Ksawerego Dmochowskiego, Ludwika Osińskiego, Adama Jerzego Czartoryskiego

Kompozycja pracy

Kompozycja pracy wskazanej jako osiągnięcie habilitacyjne **jest dwudzielna**. Część pierwsza – naukowa składa się z pięciu nieproporcjonalnych pod względem objętości rozdziałów tworzących rozłożyste drzewo struktury układu pracy (jedno- i dwupiętrowe). Z kolei na część drugą – edytorską składa się aneks zawierający reprezentatywne, znamienne dla przedstawionych w rozprawie bloków korespondencji, listy Felińskiego.

W *Uwagach wstępnych*, poza wskazaniem na założenia pracy, przedstawiono historię badań nad epistologafią wieków dawnych (literaturoznawczych i szcążtkowo także językoznawczych). Ponadto zaprezentowano materiał źródłowy, a więc zachowaną korespondencję Felińskiego, a także noty biograficzne adresatów jego listów.

Charakterystyka zawartości pracy

Rozdział pierwszy zatytułowany *Rozmowa korespondencyjna. Uwagi formułowane w kontekście teorii listu oraz zagadnień języka mówionego* ma charakter teoretyczny. Ponieważ jego zasadniczym celem jest wskazanie szczególnej relacji, jaka w przypadku listów Felińskiego łączyła nadawcę z odbiorcą, pochyliłam się więc nad teorią listu i jego związkami z retoryką. Zaprezentowałam, zrodzoną w antyku i wspartą teoriami krajowymi, koncepcję listu-rozmowy, wyczuwalną w epistolografii tłumacza *Wirginii*. Ostatecznie sformułowałam stwierdzenie, że schemat listów dramaturga wpisuje się w charakterystyczny dla oświecenia wzorzec „rozmowy nieprzytomnych”. W celu lepszego zrozumienia powyższej nazwy przez dzisiejszego odbiorcę literatury próbowałam określić omawiane listy bardziej współcześnie, tj. mianem korespondencyjnej rozmowy albo pisemnej konwersacji czy nawet sięgnęłam po krótszą formę, wyrażającą się za pomocą neologizmu będącego zrostem dwóch rzeczowników odsłownych, czyli „rozmowopisanie”.

W kontekście teoretycznych uwag dotyczących listu pokrótce przypominałam także najważniejsze wypowiedzi oświeconych na temat tego gatunku.

W dalszej części starałam się udowodnić, iż listowne monologi Felińskiego wykazują właściwości dialogu. Uwidacznia się w nich bowiem aktywny, zwerbalizowany udział wyobrażonego odbiorcy (np. za sprawą obecności w opisywanej korespondencji schematu opartego na konstrukcji: pytanie – odpowiedź, czy zapytań, za pomocą których zostaje nawiązany kontakt z korespondentem).

Ostatnim zagadnieniem, które omówiłam przed przystąpieniem do szczegółowej analizy i interpretacji spuścizny epistolograficznej Felińskiego, były kategorie zasygnalizowane w tytule prezentowanej monografii, czyli określenia „publiczny” i „prywatny”. Wyjaśniłam je, posiłkując się badaniami Teresy Kostkiewiczowej oraz Elżbiety Z. Wichrowskiej. Wiedza

z tego zakresu ostatecznie pozwoliła mi na wyeksponowanie i przedstawienie trzech przestrzeni obecnych w listach translatora *Wirginii*. Nadawca listownego komunikatu kieruje uwagę adresata na sprawy publiczne, wówczas gdy porusza zagadnienia związane z działalnością literacką, edukacyjną czy państwową. Innym razem oświetla przed nim przestrzeń prywatną: dom, rodzinę czy bliskich. Aczkolwiek nieco rzadziej, nie zapomina jednak również o eksponowaniu płaszczyzny intymnej; przykładowo, gdy porusza problemy związane z ciążą i położeniem, chorobami czy śmiercią.

W rozdziale drugim (zasadniczym problemowo) zatytułowanym *Pasjonat literatury i życia naukowego*, składającym się z dziesięciu podrozdziałów, skoncentrowałam się na ukazaniu twórczej drogi Felińskiego. Część ta otrzymała układ dwupiętrowy, a szczegółowe analizy listów, w których poeta koncentruje się na własnej działalności artystycznej bądź pedagogicznej, poprzedziłam autonomicznymi przybliżeniami ogólnoliterackimi. Dotyczą one przede wszystkim tematów skoncentrowanych wokół następujących zagadnień: teorii przekładu, zainteresowań twórczością Jacques'a Delille'a, krytyki literackiej w oświeceniu oraz uwag wypowiadanych przez prawodawców wieku rozumu na jej temat, kategorii smaku, zasad i reguł doktryny klasycystycznej, a także charakterystyki dramatu klasycystycznego w Polsce. Owe przybliżenia ogólnoliterackie w moim zamierzeniu miały stać się fundamentem i podporą dla analitycznych partii właściwego wywodu.

Prezentując drogę twórczą Alojzego Felińskiego, rozpoczęłam od przedstawienia środowiska rodzinnego oraz edukacji poety, aby w ten sposób podkreślić szczególną rolę atmosfery Wołynia (w tym wpływów Tadeusza Czackiego i Juliana Antonowicza) oraz szkoły pijarskiej (która – jak podkreśla Dobrochna Ratajczakowa – „wpajała swoim wychowankom nowoczesny wzór obywatela-patrioty, postawę krytyczną i oświeconą, odzwierciedlającą aktualny system wartości”, a także ukierunkowywała swoich wychowanków na język i literaturę francuską).

Ponadto w części tej zwróciłam uwagę na młodzieńcze próby literackie Felińskiego (*Korę i Alonza* czy *Kodrusa*), które uzmysłowiły początkującemu poecie niedomagania polskiej twórczości dramatycznej na tle pozostałych literatur europejskich.

Omawiany okres działalności wołyńskiego poety (podrozdział ***Lata młodzieńcze na Wołyniu i pierwsze próby poetyckie, 1771–1789***) potraktowałam jako czas literackich inspiracji i poszukiwań, w którym dramaturg szlifował własny warsztat poetycki oraz poznawał głównie literaturę Francuzów i Włochów. Staralam się udowodnić, że przyszłego autora *Barbary*... ostatecznie przekonały klasyczne wzory francuskie. Uległ poeta przede wszystkim

fascynacji Wolterem oraz Jeanem Racinem, co wyraźnie ujawnił w wierszu pt. *Do Franciszka Wiśniowskiego* (1799 r.).

W dalszej części wywodu (podrozdział zatytułowany ***Okres warszawski z krakowskim i dzikowskim epizodem, 1789–1795***) zaprezentowałam zetknięcie się dramaturga w okresie Sejmu Czteroletniego z życiem literackim Warszawy. Wówczas z jednej strony młodemu twórcy udzieliła się atmosfera towarzysząca rewolucji francuskiej, zachłysnął się wolnościowymi zrywami Europy, napisał utwór pt. *Do Tadeusza Kościuszki nad Bastylią* („*Gdzież są te twierdze co wieki stały...*”), z drugiej zaś zetknął się i zaprzyjaźnił z literatami, których Elżbieta Aleksandrowska nazwała czwartym pokoleniem oświeconych, nadając im miano „kontynuatorów” stanowiących „w epoce porobiorowej ostoję ideologii oświeceniowej, a także często doktryny klasycystycznej”.

Za pośrednictwem niniejszych badań usiłowałam stwierdzić, że od tej pory bliższe kontakty zaczął Feliński utrzymywać z Ignacym Tańskim, Konstantym Tyminieckim („Ty-siem”), Michałem Wyszowskim („Wysiem”), Franciszkiem Skarbkiem Rudzkim („Ry-siem”), Michałem Szubertem i Mikołajem Dzieduszyckim, a wzajemne spotkania literatów, określone przez Klementynę z Tańskich Hoffmanową mianem „prac miłych i zabaw użytecznych”, zdominowała wspólna lektura dzieł, wyrażanie uwag na ich temat oraz prezentowanie własnych dokonań literackich. W ten sposób Feliński doszedł do świadomego przekonania, jak ważną rolę w procesie twórczym odgrywa uważna lektura i analiza starannie dobranych arcydzieł.

Poczynając od podrozdziału piątego (***Alojzy Feliński i jego polski przekład „L’homme des champs” Jacques’a Delille’a***), poprzez podrozdziały siódmy (***Krytyka literacka na kartach epistolografii Alojzego Felińskiego***), ósmy (***„Barbara Radziwiłłówna” – wzorcowe dzieło warszawskiego klasycyzmu oraz „główny powód do sławy” Alojzego Felińskiego***) i dziewiąty (***„Wirginia” Vittorio Alfieriego d’Asti oraz „Radamist i Zenobia” Prospera Jolyota de Crebillone’a***) postawiłam sobie za główny cel badawczy nie tylko przegląd najważniejszych utworów literackich wołyńskiego dramaturga, ale przede wszystkim próbę udowodnienia za pośrednictwem pozostawionej przez niego korespondencji, że finalny kształt dzieł Felińskiego to co prawda następstwo samodzielnej pracy twórczej autora *Barbary...*, ale w dużej mierze także aktywnych działań poczynionych przez literackich przyjaciół poety (przede wszystkim Michała Wyszowskiego, Franciszka Skarbka Rudzkiego, Konstantego Tyminieckiego i Walerię Tarnowską).

Kilkuletnie, wspólne cyzelowanie tekstów w myśl Horacjańskiej zasady, którą Feliński sformułował w *„Oznajmieniu o wydać się mającym dziele pod tytułem »Pisma własne*

i przekładania wierszem”, aby nie drukować żadnej ze swoich prac, „która by dziewięciu lat nie odleżała”, zdecydowało przykładowo o ostatecznym wyglądzie *Barbary Radziwiłłówny* czy przekładu *Wirginii*. Pozwoliło to na wysunięcie konkluzji, że grupowy charakter pracy twórczej uczynił z oryginalnego utworu Felińskiego, jak zauważył Rolf Fieguth, „bardzo aktualne dzieło sceniczne klasycystycznej literatury wysokiego autoramentu, o nieposzlakowanej wersyfikacji, przewyższające wszystkie analogiczne utwory pod względem jakości literackiej”.

Ostatni, dziesiąty podrozdział (*Pedagogiczna kariera Alojzego Felińskiego*) rozdziału drugiego omawianej monografii jest prezentacją działalności wołyńskiego poety jako nauczyciela. Na początek naukową refleksją objęłam w tej części pracy dylematy poety narosłe wokół propozycji przyjęcia przez niego katedry literatury polskiej w Królewskim Uniwersytecie Warszawskim. Zaznaczyłam, iż proponowana posada mogła po pierwsze stanowić rodzaj apanażu dla wołyńskiego twórcy, który – mimo uznania za autorytet literacki – nie posiadał jednak ani doświadczenia, ani właściwego zawodowego przygotowania, aby z pełnym przekonaniem sprawować funkcję akademickiego profesora. Po drugie zaś, na co wskazywał poeta w swoich listach, stanowiła wynik licznych zabiegów protekcyjnych ze strony Jana Tarnowskiego.

Korespondencja skierowana do Jana i Walerii Tarnowskich unaoczniała fakt, że dramaturg świadomie zrezygnował z otrzymanej posady (nie potrafił podjąć szybkiej i jednoznacznej decyzji), ale również wciąż wyrażał nadzieję, że obejmie stanowisko profesora literatury i wraz z całą rodziną przeprowadzi się do stolicy.

W dalszej części omawianego podrozdziału podjęłam próbę przedstawienia działalności Felińskiego jako dyrektora i nauczyciela w krzemienieckim liceum, opierając się głównie na korespondencji z księciem Adamem Jerzym Czartoryskim. Za sprawą analizowanych listów wyjaśniłam intencje wyboru, jakimi kierował się kurator wobec tłumacza *Wirginii*, zaprezentowałam warunki materialne dotyczące się uposażenia wykładowcy, prześledziłam stosunek innych nauczycieli liceum względem autora *Barbary*...

Próbowałam także udowodnić, że dramaturg wraz z otrzymaniem propozycji od niezwykle przyjaźnie nastawionego do niego księcia, z jednej strony miał poczucie obowiązku obywatelskiego, jaki na nim ciążył, z drugiej zaś wiedział, że pośród grona ówczesnych profesorów znajdowali się tacy, którzy niekoniecznie wyrażali poparcie dla objęcia przezeń stanowiska dyrektora.

Zwróciłam ponadto uwagę na korespondencję, w której Feliński formułował program swoich działań dotyczących się zarządzania i nauczania w szkole krzemienieckiej. Przeprowa-

dzone badania pozwoliły na wyciągnięcie konstatacji, iż translator *Wirginii* nie tylko sumiennie i z zapałem wykonywał powierzone mu przez Czartoryskiego zadania wynikające z zajmowanych stanowisk, ale także pragnął przeszczepić na licealny grunt – znane mu z pobytu w Warszawie, a także znamionujące czasy Czackiego – życie towarzyskie oraz „uczone rozmowy”.

Oprócz tego zauważyłam, że poza aspektami towarzyskimi Feliński dbał również o rozwój zawodowy licealnej kadry, a także zaproponował dosyć nowatorski program, zwracając uwagę na przygotowanie indywidualnego planu nauczania.

Rozdziały trzeci (*Alojzy Feliński w roli gospodarza dworku ziemiańskiego*) i czwarty (*W obrębie spraw rodzinnych, sąsiedzkich i przyjacielskich*) dotyczą przede wszystkim zagadnień związanych ze sferą prywatną życia Felińskiego.

W pierwszym ze wskazanych rozdziałów zaprezentowałam dramaturga w roli ziemianina, który po roku 1795, podobnie jak uczynili to np. Dyzma Bończa Tomaszewski, Julian Ursyn Niemcewicz czy Cyprian Godebski, zdecydował się powrócić do wiejskich zatrudnień.

W niniejszej części monografii poddałam analizie przede wszystkim listy poety skierowane do Michała Wyszowskiego, w których epistolograf możliwie najdokładniej przybliżył swe ziemiańskie życie w Wojutynie, Osowie i Wołosowie. Za sprawą przeprowadzonych badań doszłam do przekonania, że dla literata-ziemianina, który wciąż rozpamiętywał warszawskie lata, zajęcia gospodarskie stanowiły tak naprawdę rodzaj sytuacji przymusowej. Początkowo Feliński był więc gospodarzem-dyletantem, dopiero z czasem bardziej zaangażował się w praktyki ziemiańskie.

Zanalizowana korespondencja pozwoliła mi na nakreślenie szerokiego tła geograficznego i gospodarczego ówczesnego Wołynia i Polesia. Możliwe okazało się przedstawienie dworku oraz dóbr Felińskich, a także zajęć gospodarskich, których poeta się podejmował, czyniąc to z mniejszymi bądź większymi sukcesami (uprawa zboża czy handel drewnem). Listy pozwoliły również dostrzec w owych ziemiańskich zatrudnieniach ważny rys „georgicznego etosu”, a mianowicie gospodarską zapobiegliwość i troskę o dobra materialne.

Badania skoncentrowane wokół Felińskiego jako zarządcy osowskiego dworku z jednej strony umożliwiły konstatację, iż poeta, wziąwszy w posiadanie dobra rodowe, przede wszystkim położył nacisk na estetykę tego miejsca i różnego rodzaju ulepszenia, z drugiej zaś przyniosły stwierdzenie, że mimo szczyrych chęci i podejmowanych przedsięwzięć dramaturg nie był typem człowieka interesu, pozostawał głównie wrażliwym artystą.

Wspomniana wcześniej **część czwarta monografii zatytułowana *W obrębie spraw rodzinnych, sąsiedzkich i przyjacielskich*** jest próbą podkreślenia, jak ważne miejsce w kore-

spondencji Alojzego Felińskiego zajmują tematy dotyczące spraw związanych z rodziną i przyjaciółmi. Efekty badań skupione wokół zagadnień rodzinnych – żony, dzieci, rodzeństwa, a także funkcjonowania gospodarstwa domowego, edukacji czy zdrowia – zamieściłam **w podrozdziale pierwszym niniejszego rozdziału pt. *Rodzina***. Za sprawą listów poety możemy śledzić społeczną przestrzeń rodziny gospodarza Osowy oraz panujące w niej relacje. Swoim adresatom Wołynianin zdradza poniekąd szczegóły rodzinnego życia. Korespondencja pozwoliła więc na rekonstrukcję wizerunku małżeństwa Felińskich, z uwzględnieniem pełnionych przez małżonków funkcji rodzinnych (męża, żony, rodziców) oraz więzi emocjonalnych łączących opisywane postaci.

Warto podkreślić, że tłumacz *Ziemianna...* w swej epistolografii przybliży także postać siostry Emilii Potockiej, którą charakteryzuje jako kobietę pełną cnót, a nade wszystko niewiastę uroczą i obdarzoną poetyckim talentem. Feliński ponadto informuje adresata swych listów o niezwyklej więzi pomiędzy rodzeństwem, odkrywa sekrety serca i koleje losów siostry.

Ważną część epistolografii skierowanej przede wszystkim do Wyszowskiego i Tarnowskich zajmuje problematyka oscylująca wokół potomstwa dramaturga. Analizując ją, doszłam do przekonania, że przedstawiciel klasycyzmu postanisławowskiego na kartach swoich listów przybliży zwłaszcza model stosunków panujących między rodzicami i dziećmi we własnej rodzinie. Pisze o radości z powodu posiadania potomstwa nie dlatego, że dzieci gwarantują ciągłość rodu, ale jego zadowolenie wynika najczęściej ze zwykłej potrzeby kochania i bycia kochanym. Obserwujemy więc wyraźne objawy zwrotu w kierunku emocjonalności we wzajemnych relacjach pomiędzy rodzicem a dziećmi, co sprawia, że za sprawą listów otrzymujemy obraz kochającej się rodziny.

Niemniej znacząca jest korespondencja skierowana do przyjaciół (omówiona **w podrozdziale drugim czwartego rozdziału zatytułowanym *Sąsiedzi, przyjaciele i znajomi***). Tym razem efekty tego postępowania badawczego zawarte zostały w czterech podrozdziałach drugiego stopnia. **W części pierwszej niniejszego podrozdziału (*Jan Tarnowski i Waleria Tarnowska ze Stroynowskich*)** poprzez analizę listów zaprezentowałam krąg osobistych spraw mieszkańców Horochowa. Dotyczą one na przykład zdrowia rodziny państwa hrabiów, konsultacji Felińskiego w kwestiach własnej rodziny, często listy te wyrażają wdzięczność za opiekę nad nią (doświadczaną ze strony Tarnowskich) bądź też relacjonują aktualne wydarzenia rozgrywające się w okolicy Żytomierza (prezentują np. działalność Bartłomieja Giżyckiego, Filipa Platera czy rodziny Sanguszków).

Z kolei w **części drugiej omawianego podrozdziału (*Gustaw Henryk Atanazy Olizar*)** przybliżyłam i omówiłam fragmenty korespondencji Felińskiego adresowanej do gospodarza Korosteszowa. Ostatecznie doszłam do przekonania, że listy te znamionuje ojcowska relacja pomiędzy nadawcą a odbiorcą (za sprawą jednostronności listownego kontaktu uwidoczniona po stronie dramaturga). Przeważają w niej tematy intymne odnoszące się do stanu zdrowia psychicznego i fizycznego, osobistych wypadków i wyborów życiowych korespondujących, często nadawca listów ujawniania stan własnego ducha, z którego wyczytać można nostalgię, tęsknotę czy nawet tzw. białą zazdrość. Ponadto zdarzają się i takie fragmenty listowne, w których Feliński prosi Olizara, by pełnił rolę detektywa prześwietlającego plany posługujących do Petersburga Polaków. Innym zaś razem stara się przybliżyć przyjacielowi atmosferę panującą w Krzemieńcu, zdradzić sekrety towarzyskich spotkań, rozmów i plotek.

Odmienne charakterem znamionuje listy zaprezentowane w **części trzeciej niniejszego podrozdziału (*Karol Kazimierz Sienkiewicz*)**. Przedstawiłam w nim głównie korespondencję prowadzoną z Franciszkiem S. Rudzkim, w której obserwujemy zainteresowanie Felińskiego twórczością młodych artystów wywodzących się ze środowiska krzemienieckiego, natomiast w **części czwartej omawianego podrozdziału (*Konstanty Tyminiecki*)** scharakteryzowałam część korespondencji odnoszącej się do ziemiańskiej egzystencji wspomnianego poety, prezentując przyjaciela Felińskiego jako kultywatora natury i budowniczego własnego dworku. W dalszej części przybliżyłam ujawnione w listach informacje o wczesnej śmierci gospodarza Prażmowa, a także wiadomości o życiu i twórczości Tyminieckiego. Na koniec odniosłam się do zagadnień związanych z upamiętnieniem prezentowanej postaci, czego dramaturg dokonał za pośrednictwem listów.

W **ostatnim, piątym rozdziale monografii noszącym tytuł *Zagadnienia stylu listowego*** podjęłam się próby ogólnej charakterystyki stylu, jaki znamionuje epistolografię Felińskiego. Omówiłam obecne w niej formuły inicjalne i zwroty adresatywne; formuły finalne (pozdrowienia, życzenia zdrowia, pożegnania); formuły konwencjonalne (prośby, podziękowania, przeprosiny); „złote myśli” oraz obcojęzyczne wtręty językowe, które stanowią rodzaj gry słownej i stylistycznie wzbogacają korespondencję Felińskiego.

Charakterystyka języka, jakim posługiwał się Feliński, pozwoliła na konstatację, iż jego epistolografia poza tym, że stanowiła prezentację różnorodnych tematów i spostrzeżeń (układały się one w kolejne motywy, spajały poszczególne listy, przyłączały do dialogu osoby trzecie; sprawiały, że listowanie nabierało cech akcji; ponadto chłonność rodzajowa listu pozwalała na sięgnięcie po rozmaite formy literackie, jak np. opowiadanie, opis, charakterystyka, elementy traktatu itd.), była także konstrukcją językowo-stylistyczną, za pomocą której

ujawniała się skuteczność i lingwistyczny kunszt epistologa. To za sprawą predyspozycji, jakie daje język, okazało się możliwe wyrażenie emocjonalnej bliskości fizycznie oddalonych od siebie korespondencyjnych partnerów. Polszczyzna potoczna, jak zauważył Marcei Olma, „była tworzywem analizowanych tekstów i wypełniających je zachowań grzecznościowych, imitowała codzienne dialogi [...], a jednocześnie utrwałała tę ciekawą, ale trudną do uchwycenia, sferę [...] [ludzkiej] aktywności, jaką stanowiło okazywanie wzajemnej życzliwości, szacunku i serdeczności”.

Zaprezentowana monografia z pewnością nie wypełnia całkowicie luki w prowadzonych aktualnie badaniach nad epistologafią. Z jednej strony eksponuje się w niej sądy i opinie historyków literatury polskiej na podjęty temat, z drugiej uzupełnia się je o nowe, dodatkowe stwierdzenia formułowane na podstawie analizy przywoływanych bloków korespondencyjnych.

Na koniec należy stwierdzić, że badania nad epistologafią (tekstami użytkowymi) mają przede wszystkim znaczącą wartość dokumentacyjną. Rejestrują one, jak zauważyła Elżbieta Z. Wichrowska, odnosząc się do studiów autobiograficzno-diarystycznych, z jednej strony, co można uznać za niewielki mankament, świat zewnętrzny postrzegany przez ich autorów dosyć subiektywnie, z drugiej zaś, i to świadczy o ich niewątpliwej wartości, pozwalają często przybliżyć w większym stopniu niż utwory *stricte* literackie realia opisywanych czasów, co ma szczególne znaczenie w przypadku epok odległych, do których bez wątpienia należy okres klasycyzmu postanisławowskiego.

Mając więc na uwadze znaczenie tekstów użytkowych z epoki oświecenia, nie można zaprzeczyć konstatacjom, iż próba rekonstrukcji opisywanej rzeczywistości wciąż jest daleka od wyczerpania, a więc zasługuje na rozwinięcie i kontynuację, aby odkrywać i prezentować prawdę o tak szczególnych czasach, do których niewątpliwie należał przełom XVIII i XIX stulecia.

Praca nad analizą i interpretacją zespołów korespondencji Felińskiego stała się ponadto zachętą do przygotowania w niedalekiej przyszłości edycji krytycznej listów dramaturga, czego przedsmak pragnęłam zaprezentować w **aneksie dołączonym do niniejszej monografii**. Zawiera on reprezentatywne, charakterystyczne dla poszczególnych bloków korespondencji omawiane w rozprawie listy Felińskiego i ma na celu pokazanie, w jaki sposób dramaturg komponował oraz zapisywał swe listy w zależności od tego, kogo czynił ich adresatem.

CYKL ARTYKUŁÓW

Kilka artykułów, które zamieszczono na przestrzeni czterech ostatnich lat w monografiach zbiorowych oraz publikacjach seryjnych (polskich i zagranicznych), a także w czasopiśmie (polskich i zagranicznych) stanowi uzupełnienie i poszerzenie informacji zawartych w omówionej wyżej monografii.

W dwóch artykułach, pierwszym zatytułowanym *Ciąg dalszy sporu o „intruza gdańskiego”*, czyli *Alojzy Feliński ripostuje Janowi Śniadeckiemu („Rozmowa w Zaciszy z powodu listu Pana Szczeropolskiego”)*, poz. I.3. w zał. 4 oraz drugim noszącym tytuł *Uwagi o „nie-nadwerężaniu narodowości języka polskiego” – „Przyczyny używanej przeze mnie pisowni” Alojzego Felińskiego*, poz. I.4. w zał. 4) starałam się zaprezentować część polemiki nad polską pisownią (a konkretnie „j”), jaka rozegrała się pomiędzy autorem *Barbary...* i Janem Śniadeckim. Podałam bliższemu oglądowi zarówno *Rozmowę w Zaciszy...*, jak i fragmenty *Przyczyn używanej (...) pisowni*. Przeprowadzone badania miały na celu dowieść, że oba pisma Felińskiego „należą do najlepszych i najgruntowniejszych opracowań traktowanego w nich przedmiotu, jakie się ukazały przed rokiem 1830 w polskim piśmiennictwie”. Ponadto za ustaleniami kodyfikatora przybliżyłam zagadnienia pielęgnacji języka i troski o jego czystość oraz omówiłam zasady społecznego funkcjonowania polszczyzny w kontekście reguł wpływających na jej rozwój oraz ochronę.

Kolejna grupa artykułów wskazana w niniejszym cyklu dotyczy utworów, które starałam się przedstawić w kontekście *genus demonstrativum*. Należy tutaj wymienić następujące prace: *Radość komplementowania. Pochwała osobistości życia publicznego (Alojzy Feliński, „Do Tadeusza Czackiego”)*, poz. I.6. w zał. 4; *Kreowanie wizerunku artysty (na przykładzie „Portretów” Alojzego Felińskiego zamieszczonych w prasie)*, poz. I.5. w zał. 4; *The Portrait of Alojzy Feliński. A forgotten figure – a memoir from „Gazeta Lwowska”*, poz. I.10. w zał. 4; *Portret Alojzego Felińskiego. Zapomniana sylwetka-wspomnienie w „Gazecie Lwowskiej”*, poz. I.9. w zał. 4; *Ritoričnist’ pohoronnih promow i posmertnih spogadiv (na prikladì panegirikiv, prisvâenih Aložiù Felins’komu)*, poz. I.2. w zał. 4; *Rola retoryki w oracjach pogrzebowych. Uwagi na marginesie mów funeralnych i wspomnień pośmiertnych poświęconych Alojzemu Felińskiemu*, poz. I.7. w zał. 4; *„Krzemieńskie smutki” – poetyckie reakcje na śmierć Alojzego Felińskiego*, poz. I.8. w zał. 4. W przeprowadzonych badaniach z jednej strony zaprezentowałam utwory skreślone ręką Felińskiego, z drugiej zaś te, które stanowiły pośmiertne wspomnienie poety, jako nowy typ tekstów laudacyjnych. Ich autorzy próbowali bowiem niezależnie opisywane portrety od koniunkturalnych uwarunkowań. Tym sposobem

zarówno Feliński, jak i poeci opiewający translatora *Wirginii* wpisywali się w poczet twórców zmierzających do zlikwidowania artystycznych i moralnych wynaturzeń, jakie wiązały się z uprawianiem twórczości panegirycznej.

Z kolei w tych artykułach, do których sięgnęłam w egzemplifikacji po materiał zawarty głównie w dziewiętnastowiecznej prasie, starałam się zaprezentować wybrane utwory jako sylwetki-wspomnienia, wykazując, że mają one charakter informacyjny (przynoszą wiedzę na temat zawodowej działalności Felińskiego), ale także nie są pozbawione elementów wartościowania – przedstawiają autora *Barbary*... jako znakomitego poetę i zacnego człowieka.

Pozostałe artykuły dające się wpisać w prezentowany cykl dotyczą przede wszystkim problematyki skupionej wokół zagadnień związanych z rolą Felińskiego jako gospodarza ziemiańskiego dworku (*Osowa Alojzego Felińskiego. Kreacja ziemiańskiego pejzażu w listach poety skierowanych do Michała Wyszowskiego*, poz. I.11. w zał. 4; *Rola percepcji zmysłowej w opisie „czasów kontuszowych”. Osowa Alojzego Felińskiego we wspomnieniach Ewy Felińskiej z Wendorffów*, poz. I.18. w zał. 4); przybliżają jego relacje rodzinne (*Dziecko w świetle prywatnej korespondencji oraz pism Alojzego Felińskiego*, poz. I.14. w zał. 4; *„Felińska? twych zaszczytów nie będę tu głosić”. Józefa Omiecińska w świetle listów, wierszy i pamiętników dziewiętnastowiecznych*, poz. I.15. w zał. 4; *Kobiety w życiu i twórczości Alojzego Felińskiego*, poz. I.16. w zał. 4) oraz działania pedagogiczne (*Alojzego Felińskiego wykłady literatury polskiej w Krzemieńcu*, poz. I.13. w zał. 4), a także podejmują zagadnienia z zakresu teorii listu-rozmowy (*Listy Alojzego Felińskiego do Michała Wyszowskiego, czyli o wzajemnej relacji listu i dialogu*, poz. I.17. w zał. 4). Wskazane publikacje w wersji poszerzonej i częściowo zmodyfikowanej znalazły odzwierciedlenie w scharakteryzowanej wyżej monografii.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Realizowane przeze mnie tematy badawcze mieszczą się w obrębie literaturoznawstwa i dotyczą zarówno twórczości poetyckiej, jak i wypowiedzi użytkowych. Przedmiotem zainteresowań naukowych od dawna czynię przede wszystkim spuściznę literacką późnego polskiego oświecenia i wczesnego romantyzmu.

W poszukiwaniu rękopisów i utworów zapomnianych prowadzę kwerendy archiwalne i biblioteczne, a w swoich badaniach – dotyczących literatury dawnej – najczęściej sięgam po metodę filologiczno-historyczną, ustalając tym samym historię, wersje i publikacje (w niektórych przypadkach autorstwo) poddanych historycznoliterackiemu oglądowi utworów, znaczną wagę przykładając ponadto do rekonstrukcji tekstu. Pozwala to na rozpoznanie zarówno naji-

stotniejszych sensów omawianych utworów oraz umieszczenie ich – w świetle aktualnej wiedzy – zarówno w całości dorobku omawianego twórcy, jak i w perspektywie badawczych problemów doby oświecenia.

Efektom działalności naukowej prowadzonej przeze mnie w latach 2007–2018 jest wydanie 2 monografii (z uwzględnieniem książki opisanej wyżej), 4 prac redakcyjnych oraz 42 artykułów naukowych i 2 artykułów naukowo-dydaktycznych. Do druku przygotowuję kolejne 3 publikacje, w tym jedną w zagranicznym wydawnictwie naukowym (Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici).

Moje rozprawy i artykuły zostały opublikowane w wielu ważnych ośrodkach naukowych w kraju, a ich merytoryczna wartość była opiniowana przez znaczących badaczy literatury, w tym przez prof. dr hab. Teresę Kostkiewiczową, prof. dr hab. Barbarę Judkowiak, prof. dr hab. Annę Nasiłowską, prof. dr hab. Barbarę Wolską, prof. dra hab. Wiesława Pusza, prof. dra hab. Krzysztofa Bilińskiego, dr hab. prof. UŚ Bożenę Mazurek, dra hab. prof. UKSW Tomasza Chachulskiego czy dra hab. prof. PAN Jerzego Snopka. Staram się także propagować polskie badania nad literaturą poza granicami kraju, czego potwierdzenie stanowią referaty wygłoszone i złożone do druku na Ukrainie, w Niemczech, Rosji czy Słowacji.

Poza zainteresowaniami naukowymi, które omówiłam wyżej, na moją indywidualną problematykę naukowo-badawczą składają się następujące tematy szczegółowe:

1. Późna twórczość poetycka Kazimierza Brodzińskiego;
2. Polsko- i niemieckojęzyczna poezja okresu insurekcji 1830 roku (badania komparatystyczne);
3. Poezja polskiego oświecenia (ze szczególnym uwzględnieniem twórczości poetyckiej doby porozbiorowej lat 1795–1830);
4. Twórczość panegiryczna i pochwalna (ze szczególnym uwzględnieniem utworów Adama Naruszewicza, Stanisława Trembeckiego i Franciszka Dionizego Książnika oraz twórców epoki klasycyzmu postanisławowskiego);
5. Sylwetka prasowa (głównie w prasie dziewiętnastowiecznej);
6. Kultura i literatura sarmacka.

Późna twórczość poetycka Kazimierza Brodzińskiego

Na przełom XX i XXI wieku przypada jeden z pierwszych i szczególnie istotnych kręgów moich naukowo-badawczych zainteresowań związany z postacią Kazimierza Brodzińskiego (1791–1835), najwybitniejszego przedstawiciela późnego polskiego sentymentalizmu.

Zważywszy, że do wskazanego wyżej okresu życie i twórczość autora *Wiesława* poza kilkoma publikacjami Aliny Witkowskiej oraz Jerzego Zbigniewa Nowaka były przemilczane przez historyków literatury, zdecydowałam się przerwać tę swoistą zмовę milczenia za sprawą publikacji, która – jak zauważyła Teresa Kostkiewiczowa w artykule poświęconym refleksjom o zainteresowaniach badaczy piśmiennictwa polskiego oświecenia w początkach XXI w. – podejmuje wybrane problemy twórczości Brodzińskiego. Dotąd bowiem autor *Rocznicy* był przykryty kurzem swoistego przesądu. Jedni uważali, że zapoczątkował wprawdzie w Polsce romantyzm, ale cofnął się przed ostatecznymi rozwiązaniami i nie wyzyskał w pełni możliwości nowego prądu. Inni umieszczali poetę jedynie w nurcie sentymentalnym bądź uznawali go za niezbyt udanego klasyka, który pragnął tylko unowocześnienia tej doktryny.

A twórczość tę z pewnością znamionuje niezwykłość, której należało poświęcić coś więcej niż tylko prezentacje, warianty czy przybliżenia hipotez. Tak zrodził się pomysł przygotowania rozprawy, w której postanowiłam odnieść się do ostatniego okresu twórczości poety. Powstała wówczas poezja ma bowiem i wartości artystyczne, i wartości dokumentu epoki, i także wartości polityczne, dlatego warto ją przypominać i poddawać wciąż nowym analizom i interpretacjom historycznoliterackim, w ten sposób, choć po części, wzbogacając wypowiedziane już opinie i sądy.

Na monografię zatytułowaną „...*jest to głos Ojczyzny z jej serca i ducha wydobyty...*” *O późnej twórczości poetyckiej Kazimierza Brodzińskiego* (pokłosie badań związanych z pracą doktorską; poz. II.1.1. w zał. 4) złożyło się pięć rozdziałów. Pierwszy z nich dotyczy stanu badań nad życiem i twórczością autora *Mowy o narodowości Polaków*, w drugim prezentuję historyczno- i teoretycznoliterackie poglądy poety, zaś w kolejnych trzech częściach książki rekonstruję świat jego twórczości w latach 1830–1835. Wówczas, po przebytych przełomie ideowo-moralnym i politycznym, z przeciwnika stał się Brodziński gorącym orędownikiem powstania listopadowego, a więc wraz z romantykami zwolennikiem zasady „dzisiaj twój triumf albo zgon”, odchodząc w ten sposób od ideałów i wartości europejskiego i polskiego sentymentalizmu. Warto nadmienić, że tę poezję radykalizmu politycznego i patriotycznej determinacji rzadko przywoływano przy omawianiu twórczości autora *Wiesława*.

Dokonując szczegółowych analiz utworów Brodzińskiego, starałam się dowiedzieć, iż naczelną wartością, jaka im przyświeca, jest wiara w polskość (zbudowana przez poetę na mesjanistycznym pojęciu dziejów i przeznaczeniu Polski). Ów mesjanizm usiłowałam zaprezentować jako kontynuację, ale także modyfikację elementów mesjanistycznych występujących na przykład już w twórczości Jana Pawła Woronicza.

Mojemu polu widzenia nie umknął także jeszcze jeden wymiar późnej twórczości autora *Rocznicy*, a mianowicie pokaźna grupa tekstów osobistych, które odnoszą się do codziennej ludzkiej egzystencji. To poezja podporządkowana swoistej filozofii praktycznej, filozofii pocziwego życia, czynienia dobra wszędzie, gdzie tylko jest to możliwe. W ten sposób portret Brodzińskiego uzyskał, mam taką nadzieję, właściwy wymiar i kompletność oglądu.

Badawcza wartość omawianej monografii polega również na tym, że zawiera ona dokładne omówienie wielu wierszy i poematów znanych już wprawdzie, ale prawie nigdy dotąd nieanalizowanych i niewartościowanych przez historyków literatury. Wieloaspektowa prezentacja oraz umieszczenie ich w kręgu poezji listopadowej wzbogaca naszą dotychczasową wiedzę o poezji, o skali jej tematów i problemów, o zawartych w niej postawach i tendencjach.

Kazimierzowi Brodzińskiemu poświęciłam też wiele artykułów, które z różnorodnych perspektyw oświetlają jego poetycki dorobek. Są to, wydane przed ukazaniem się omówionej wyżej monografii, prace: *Żarliwy apostoł mowy ojczystej* („*Żal za polskim językiem*” Kazimierza Brodzińskiego), poz. II.2a.4. w zał. 4; *Pośród poezji okolicznościowej Kazimierza Brodzińskiego. Próba interpretacji „Roku 1830”*, poz. II.2b.1. w zał. 4; *W hołdzie bohaterom insurekcji listopadowej – refleksje wokół „Rocznicy” Kazimierza Brodzińskiego*, poz. II.2b.2. w zał. 4; *Już czas wam wstać! Już czas wam wstać i bić, i truć orężę”... Kazimierz Brodziński jako Tyrteusz zrywu listopadowego*, poz. II.2b.3. w zał. 4. Zawarte w nich rozważania dotyczą utworów ważnych z historycznoliterackiego punktu widzenia, a co istotne, reprezentatywnych zarówno dla przemian ideowo-artystycznych zachodzących po roku 1830 w twórczości autora *Wiesława*, jak i dla ówczesnej poezji patriotycznej. Są one także znamienne dla klimatu uczuciowego oraz postaw politycznych polskiego społeczeństwa w okresie powstania listopadowego. Prezentując wybrane teksty Brodzińskiego, starałam się je osadzić w polskiej tradycji poetyckiej, głównie czarnoleskiej, skonfrontować z innymi współczesnymi im utworami, między innymi *Pieśnią Legionów*, a także opisać od strony struktury artystycznej oraz układów wersyfikacyjnych. Wskazane wyżej artykuły, po rozszerzeniu podstawy materiałowej i uzupełnieniu analiz, włączone zostały jako fragmenty do opisanej wcześniej monografii stanowiącej uwieńczenie tematu badawczego.

Rozpoznanie dorobku literackiego autora *Rocznicy* zaowocowało też wydaniem kolejnych artykułów w latach 2012–2013, w których kontynuuję dotychczasowe badania i próbuję przybliżyć współczesnemu czytelnikowi dorobek twórczy tego niewystarczająco docenionego dziś poety. Należą do nich prace: *Poetycka kronika insurekcji listopadowej – notatki prowadzone na marginesie tekstów Kazimierza Brodzińskiego i Wincentego Pola*, poz. II.2b. w zał.

4; *Czarne echa w późnej twórczości poetyckiej Kazimierza Brodzińskiego*, poz. II.2b.6. w zał. 4; „*Wiersze późne*” *Kazimierza Brodzińskiego*, poz. II.2b.7. w zał. 4; *Natalia Kicka, Emilia Morełowska, Julian Ursyn Niemcewicz... – adresaci polistopadowych liryków Kazimierza Brodzińskiego*, poz. II.2b.5. w zał. 4.

Obecnie, co napawa optymizmem, obserwuje się tendencję zainteresowania twórczością warszawskiego profesora. Uwagę poświęcili jej na przykład Łukasz Zabielski w książce pt. *Meandry antyromantyczności. Kajetan Koźmian i romantycy polscy*, Kraków 2015 oraz Łukasz Słaby w rozprawie doktorskiej zatytułowanej *Poezja i wojna. Twórczość poetów-żołnierzy lat 1805–1835 (między Legionami a powstaniem listopadowym)*, Poznań 2016.

Polsko- i niemieckojęzyczna poezja okresu insurekcji 1830 roku (badania komparatystyczne)

Zainteresowania poezją listopadową kontynuowałam w swoich kolejnych pracach – *W stronę panegiryku. Jeszcze raz o generale Sowińskim (Juliusz Słowacki, „Sowiński w okopach Woli” oraz Justinus Kerner, „Sowinski”)*, poz. II.2b.8. w zał. 4 oraz *Dalszy ciąg reform o uszlachetnienie panegiryków (portret Emilii Plater w twórczości enkomiiastycznej)*, poz. II.2b.9. w zał. 4.

Przedmiotem podejmowanych rozważań uczyniłam utwory, które starałam się przedstawić w ujęciu komparatystycznym, zestawiając obok siebie polsko- i niemieckojęzyczne teksty. Poza wymienionymi w jednym z tytułów utworami Słowackiego i Knera zaprezentowałam także poezje Konstantego Gaszyńskiego (*Wiersz z okoliczności wejścia w szeregi walczących panien Emilii Platerówny i Marii Raszanowiczówny*), Antoniego Edwarda Odyńca (*Smug kowieński. Zdarzenie prawdziwe*), Moritza Veita (*Vor dem Zelte der Gräfin Plater*) czy Ernsta Ortleppa (*Gräfin Plater*).

Powracając współcześnie do analiz popularnych wierszy poświęconych bohaterom listopada 1830 roku, sięgnęłam po poetykę panegiryku i wierszy pochwalnych. Dokonując rozbioru dzieł literackich, usiłowałam udowodnić, że dzięki zastosowaniu zmodernizowanej formy tradycyjnego konceptu panegirycznego, wizerunek postaci historycznych zostaje uwierzytelniony i ukazany w kontekście autentycznych, chociaż odpowiednio wyselekcjonowanych faktów. Celem artykułów była zatem próba udowodnienia, że zabiegi amplifikacyjne znajdują zastosowanie przy eksponowaniu patriotycznych rysów prezentowanych herosów i heroin. Wyznaczają przede wszystkim ramy szlachtetnego wzorca dowódcy i korespondują z nowym pojmowaniem kategorii bohaterstwa.

Gwoli dopowiedzenia dodam, że badania komparatystyczne podjęłam ponownie, kreśląc artykuł pt. *Ludwik Osiński – profesor-esteta. Próba waloryzacji wykładów literatury porównawczej*, poz. II.2b.10. w zał. 4. W pracy tej dążyłam do przybliżenia sylwetki translatora Cyda jako wykładowcy literatury w Uniwersytecie Warszawskim. Celem artykułu była chęć odpowiedzi na pytanie o miejsce, jakie zajmował Osiński pośród uczonych Królestwa Polskiego. Ponadto praca niniejsza to także próba weryfikacji nieco zbanalizowanych, wciąż przejmowanych i powielanych sądów o jednostronnym i zdecydowanie negatywnym stosunku badaczy do krytycznoliterackiej spuścizny autora *Zbioru zabawek wierszem*.

Dokonując oceny estetyczno-literackich dokonań Ludwika Osińskiego, wyznaczyłam dwa punkty odniesienia; pierwszym z nich było dziedzictwo antyku, drugim – rozwijające się w drugiej połowie XVIII i początkach XIX wieku – europejskie doktryny literackie. W egzemplifikacji poddałam badawczemu oglądowi fragment kursu autorstwa Osińskiego (*Wykład literatury porównawczej, czytanej w Uniwersytecie Warszawskim*) poświęcony poezji lirycznej. Szczegółowa prezentacja dotyczyła kilku zagadnień, przede wszystkim stosunku do tradycji antycznej oraz europejskich doktryn literackich, ale także pojmowania zasad, które służą ocenie i wartościowaniu dzieł literackich.

Nadmienię, że Edward Kasperski, oceniając brulionową wersję artykułu, pisał: „tekst Pani wpisuje się w nowatorską strategię przewartościowania Ludwika Osińskiego i kultury klasycystycznej i zachęcam do kontynuowania tej drogi”.

„Czytanie poetów polskiego oświecenia”

Twórczość panegiryczna i pochwalna

Okazją do kontynuacji zainteresowań twórczością panegiryczną i pochwalną stał się mój udział jako współwykonawczyni w naukowym grancie pt. *Czytanie poetów polskiego oświecenia. Krasicki – Naruszewicz – Trembecki – Karpiński (2013–2018)*, realizowanym w Uniwersytecie Śląskim pod kierownictwem Bożeny Mazurek. Za główny cel tego projektu uznano oryginalne odczytania i interpretacje tekstów twórców oświeceniowych. Serię „Czytanie Poetów Polskiego Oświecenia” zainicjowano już nieco wcześniej, w roku 2010 tomem *Czytanie Książnina*, w którym opublikowałam rozprawkę pt. *Okolicznościowy bukiet dla mistrzyni wdzięków i cnoty. „Na urodziny ks[iężny] Izab[eli] Czartoryskiej”*, poz. II.2b.11. w zał. 4. Kolejne tomy cyklu poświęcono twórczości Ignacego Krasickiego, Adama Naruszewicza i Stanisława Trembeckiego. Również w nich redaktorzy monografii zamieścili teksty mojego autorstwa: *Spojrzenia z drugiego brzegu: „Osobność”*, poz. II.2b.15. w zał. 4; *Rokokowy komplement: „Na sianie księżny Izabeli Czartoryskiej, generalowej ziem podol-*

skich”, poz. II.2b.16. w zał. 4; *Erotyczne symbole i aluzje: „Epitalamion Hipolitowi i Belinie, czyli miłość nowych małżonków”*, poz. II.2b.18. w zał. 4.

Artykuły zaprezentowane przeze mnie w kolejnych seriach „Czytania Poetów Polskiego Oświecenia” wyznaczają cztery powiązane ze sobą kręgi odnoszące się do twórczości enkomiiastycznej. Pierwszy z nich wskazuje praca opublikowana w *Czytaniach Książnika*. Podobny charakter mają także inne rozprawki mojego autorstwa: „*Pochwała naturalnym początkiem cnoty...*”: *Franciszek Dionizy Książnik jako panegirysta księżnej Izabeli z Flemmingów Czartoryskiej*, poz. II.2b.12. w zał. 4; *Komunały w służbie literackiej konwencji. Uwagi o komplementach adresowanych do księżny Izabeli Czartoryskiej*, poz. II.2b.19. w zał. 4; „*Hold narodowej wdzięczności i pochwały*”. *Stanisław Kostka Potocki o zasługach Tadeusza Czackiego*, poz. II.2b.21. w zał. 4; *Michał Wyszkowski w roli laudatora („Krótka wiadomość o życiu i pismach Konstantyna Tyminieckiego”)*, poz. II.2b.20. w zał. 4. Głównym celem, jaki przyświecał podjętym analizom, była próba prezentacji utworów stanowiących – w myśl ustaleń Barbary Wolskiej – pochwałę osobistości publicznych oraz osób prywatnych. Staralam się w swoich rozprawkach przybliżyć teksty, których autorzy za sprawą przedstawianych postaci eksponują wyższe racje obywatelskie, odwołują się do roli adresata na arenie życia publicznego, w mniejszym zaś stopniu do jego pozycji społecznej (rodowych genealogii, koligacji, aktualnych towarzyskich powiązań, tytułów, godności czy majątności).

Z kolei wokół wierszy panegirycznych koncentruje się druga z płaszczyzn. W artykule pt. *Rokokowy komplement: „Na sanie księżny Izabeli Czartoryskiej, generałowej ziem podolskich”* celem pracy była przede wszystkim próba udowodnienia, że omawiany panegiryk cechuje nowatorskość polegająca na chwaleńiu arystokratki poprzez należącej do niej zaprzęg, w mniejszym stopniu jej samej. Analiza liryku prowadziła także do wniosku, że zastosowana przez poetę pochwała osoby przez pochwałę wytwornego przedmiotu chroniła panegirystę przed zbyt bezpośrednim odsłanianiem swych intencji.

W obrębie twórczości enkomiiastycznej ważną rolę pełnią także artykuły, w których przyglądam się tekstom będącym pochwałą miejsca (*Spojrzenia z drugiego brzegu: „Osobność”*, poz. II.2b.15. w zał. 4 oraz *Literacka symbolika roślin południowo-wschodniego pogranicza (na przykładzie „Sofijówki” Stanisława Trembeckiego)*, poz. II.2b.13. w zał. 4.

Czwarty krąg wyznaczają z kolei rozprawki prezentujące wiersze będące rodzajem ślubnych powinszowań (*Rozkosze małżeńskiej alkowy w poetyckiej relacji Stanisława Trembeckiego*, poz. II.2b.14. w zał. 4; *Erotyczne symbole i aluzje: „Epitalamion Hipolitowi i Belinie, czyli miłość nowych małżonków”*, poz. II.2b.18. w zał. 4 oraz *Metafora, aluzja, eufemizm, koncept, żart... O tabuizacji ludzkiej seksualności w wybranych utworach Stanisława Trem-*

beckiego, poz. II.2b.17. w zał. 4). W tym przypadku nadrzędnym celem podjętych rozważań było ukazanie zmian zachodzących w życiu obyczajowym ludzi XVIII stulecia, gdy cielesna przyjemność (także kobiety) stała się czymś zupełnie normalnym i ewoluowała w kierunku nowoczesności, dla której sfera intymnego pożycia utraciła status dziedziny grzesznej i wstydlivej, ponieważ nie obowiązywała już konieczność czy potrzeba ukrywania i tłumienia naturalnych ludzkich reakcji.

Poezja polskiego oświecenia (ze szczególnym uwzględnieniem twórczości poetyckiej doby porozbiorowej lat 1795–1830)

Kultura i literatura sarmacka

W swoim naukowym dorobku posiadam także inne artykuły poświęcone kulturze literackiej epoki oświecenia, w których pochylam się przede wszystkim nad twórczością poetycką. Pokłosiem prac badawczych nad poezją powstałą w omawianym okresie były m.in. następujące rozprawki: „*Z miodu się pierwszy Piast, książę, wylęga ...*” – o motywach bachicznych w wybranych utworach polskiego Oświecenia. *Rekonesans*, poz. II.2b.23. w zał. 4; *Postać Stanisława Augusta Poniatowskiego w polskiej poezji porozbiorowej lat 1793–1806*, poz. II.2b.22. w zał. 4; *Der Sarmatismus gestern und heute. Eine Einführung für Studierende in Deutschland*, poz. II.2b.25. w zał. 4 oraz *Obraz sarmatyzmu utrwalony w polskiej leksyce i przestrzeni społecznej: wybrane zagadnienia i przykłady, cz. 1: Kulturowe i literackie podłoże polskiego sarmatyzmu*, poz. II.2b.24. w zał. 4.

Staralam się zaprezentować najważniejsze obszary swoich badań, zarówno główne, jak i te, które realizowałam raczej okazjonalnie. Należy jednak nadmienić, że ich problematyka niejednokrotnie, na wielu płaszczyznach, wzajemnie się przenika i zazębia.

Prace redakcyjne

W swojej działalności naukowej podejmowałam się także **prac redakcyjnych**. Jestem współredaktorką czterech tomów zbiorowych.

Redagując monografie zbiorowe o zasięgu międzynarodowym (*Polonistyka w Europie: kierunki i perspektywy rozwoju*, poz. II.C1. w zał. 4; *Radość: aspekty językowo-kulturowe*, poz. II.C3. w zał. 4; *Adepci dziennikarstwa o dziennikarstwie. Młode dziennikarstwo 1*, poz. II.C4. w zał. 4), miałam okazję pochylić się również nad pracą zagranicznych badaczy, którzy swoje zainteresowania naukowe koncentrują wokół języka polskiego, polskiej literatury i kultury. A wzajemna wymiana poglądów, porównywanie wyników badań

pozwoili mi na swieze, pelne dystansu spojrzenie na ojczysta literature i jezyk, czesto pokazujac nowe mozliwosci odczytan oraz wzbogacenie interpretacji o inne plaszczyzny kontekstowe. Ponadto, charakterystyczna dla wskazanych przedsiwziec, wspolpraca z badaczami reprezentujacymi rone pokolenia pozwolila nadać przygotowywanym opracowaniom szczegolna wartosc. Mlodzi badacze wnieśli do redagowanych tomow zainteresowania nowymi przestrzeniami literackimi czy komunikacyjnymi i swiezosc spojrzenia, a bardziej doświadczeni – poznawczy rozmach, poglębiona refleksyjność i stylistyczna finezję.

Warta szczegolnego odnotowania jest jednak literacko-jezykowa monografia zatytułowana „Sofijówka” Stanisława Trembeckiego: konteksty i interpretacje, poz. II.C2. w zał. 4, dla ktorej inspiracja stala sie, przypadajaca na 2012 rok, dwusetna rocznica smierci autora poematu. W maju 2012 r. w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Rzeszowskiego zorganizowano Międzynarodowa Konferencje Naukowa „Polonistyka w Europie. Kierunki i perspektywy rozwoju”. W ramach obrad jednej z sekcji naukowaa refleksjaa otoczono poemat królewskiego szambelana. Poza interesujacymi artykulami literaturoznawczymi nowoscia okazaly sie w niniejszym tomie badania jezykoznawcze, ktorych autorzy skupili sie w glownej mierze na wykladnikach stylu poematu opisowego Stanisława Trembeckiego. W przywolanej pracy znajduje sie rowniez artykul mojego autorstwa, ktory zaprezentowalam wczesniej, opisujac nurt badan poswiecony tworczości enkomiiastycznej.

Prace przygotowane we wspolpracy ze studentami

Warto takze wspomniec, iz przygotowywalam artykuly naukowe we wspolpracy ze studentami. Wszystkie rozprawki to poklosie prac licencjackich. W przypadku 4 artykulow sprawowalam piecze opiekuna naukowego: *Retoryka w sluzbie relacji damsko-męskich (uwagi na marginesie wybranych felietonów Szymona Majewskiego)*; *Odsłanianie mechanizmów poznania wielozmysłowego – postać księżnej Izabeli Czartoryskiej (na przykładzie poezji osiemnastowiecznej)*; *Cel prawie osiągnięty – o argumentacji i perswazji w wypowiedziach trenerskich*; *Retoryka na usługach kampanii wyborczej. Na przykładzie debat z udziałem Aleksandra Kwaśniewskiego, Lecha Kaczyńskiego i Bronisława Komorowskiego*.

Okazjonalnie przygotowuje opinie, rekomendujac do druku artykuly naukowe mlodych badaczy (do pisma „Res Rhetorica”).

6. Omówienie współpracy z instytucjami, organizacjami, towarzystwami naukowymi, działalność popularyzatorska

Przygotowałam 20 wystąpień konferencyjnych. Uczestniczyłam w sympozjach literaturoznawczych i interdyscyplinarnych o zasięgu ogólnopolskim (Dubiecko, Gniezno, Janów Podlaski, Katowice, Kraków, Lublin, Łódź, Pobierowo, Rzeszów, Wrocław, Zakopane) oraz międzynarodowym (Kijów, Lwów, Penza, Preszów, Saarbrücken) – poz. Ia.1–Ia.8; Ib.3.–Ib.16. w zał. 4. Wzięłam także udział w kilku Konferencjach Polonistyk Uniwersyteckich (poz. Id.1.–Id.8. w zał. 4).

Ponadto aktywnie uczestniczyłam w pracach organizacyjnych przygotowujących międzynarodowe i ogólnopolskie konferencje naukowe (poz. Ic.2.–Ic.3. w zał. 4), a także organizowałam w Rzeszowie w roku 2010 Konferencję Polonistyk Uniwersyteckich (poz. Ic.1. w zał. 4).

Jestem członkinią Polskiego Towarzystwa Badań nad Wiekiem Osiemnastym, Polskiego Towarzystwa Kulturoznawczego oraz Polskiego Towarzystwa Retorycznego (poz. H1–H3 w zał. 4). Uczestniczyłam też w pracach zespołowych prowadzonych w ramach projektu NPRH *Czytanie poetów polskiego oświecenia. Krasiecki – Naruszewicz – Trembecki – Karpiński* 2013–2018, kierownik dr hab. prof. UŚ Bożena Mazurek, Uniwersytet Śląski w Katowicach (poz. G1. w zał. 4), a także jestem autorką artykułu publikowanego w książce pt. *Antropologia krajobrazu* (powstałej w ramach grantu NCN „Krajobraz kulturowy”, kierownik dr hab. prof. UAM Beata Frydryczak) – poz. G2. w zał. 4.

Od 1 września 2009 roku, nieprzerwanie (przez niespełna 10 lat), w okresie znaczących i licznych przemian w zakresie dydaktyki akademickiej, sprawuję funkcję zastępcy Dyrektora Instytutu Filologii Polskiej (obecnie Instytutu Polonistyki i Dziennikarstwa) ds. dydaktyki i organizacji. W ramach działalności administracyjnej koordynowałam, projektowałam i przygotowywałam plany i programy studiów dla kierunku *filologia polska* (wg wymogów KRK i PRK). Jestem ponadto współpomysłodawczynią kierunku *dziennikarstwo i komunikacja społeczna* w Instytucie Filologii Polskiej (studia 1. i 2. stopnia stacjonarne) oraz członkinią zespołu opracowującego pełną dokumentację dla wymienionego wyżej kierunku, a także pomysłodawczynią i autorką kilkunastu programów dla specjalności na kierunkach *filologia polska* oraz *dziennikarstwo i komunikacja społeczna*. Byłam także współodpowiedzialna za przygotowanie pełnej dokumentacji akredytacyjnej na kierunku *filologia polska* (w 2015 roku – ocena „w pełni” pozytywna) oraz współuczestniczyłam w podpisaniu umów dotyczących współpracy pomiędzy uczelniami zagranicznymi (Instytut Rusistyki,

Ukrajnistyki a Slavistiki Filozoficznej Fakulty Prešovskej Univerzity v Prešove, Słowacja i Lwowski Uniwersytet Państwowy im. Iwana Franki we Lwowie, Ukraina) a Wydziałem Filologicznym (Instytutem Filologii Polskiej) Uniwersytetu Rzeszowskiego. Odbyłam także zagraniczne staże dydaktyczno-naukowe (Niemcy, Słowacja) – poz. L.1, 2. w zał. 4.

Z mojej inicjatywy powstała Sekcja Retoryki i Krasomówstwa w obrębie Koła Naukowego Dziennikarzy. Współ ze swoimi podopiecznymi przygotowuję wystąpienia konferencyjne i artykuły naukowe, a także organizuję cykliczny konkurs debat oksfordzkich (o zasięgu ogólnopolskim)– poz. J.a, b. w zał. 4.

Pełne zestawienie moich publikacji oraz wystąpień konferencyjnych, także opis pracy organizacyjnej, administracyjnej, dydaktycznej i popularyzatorskiej znajduje się w załączniku nr 4.

Magdalena Petro-Kucab